

GEEF SAMENWERKING ‘DE RUIMTE’

Meer synergie tussen ruimte en mobiliteit in het onderwijs

Rianne Zandee, KpVV, Programma Ruimte & Mobiliteit, rianne.zandee@kpvv.nl

Marleen Hovens, CROW, hovens@crow.nl

Natalie Veenkamp, DTV Consultants B.V., n.veenkamp@dtvconsultants.nl

Bijdrage aan het Colloquium Vervoersplanologisch Speurwerk 2006,

23 en 24 november 2006, Amsterdam

Inhoudsopgave

1.	Achtergrond	4
2.	Het Programma Ruimte & Mobiliteit	5
3.	Het onderzoek	6
3.1	Stap 1. Workshops met onderwijs en deskundigen uit de praktijk	6
3.2	Stap 2. Via werkatelier samen met opleidingen en het werkveld ontwikkelen van leersituaties	8
3.3	Stap 3. Formuleren en presenteren van concrete leersituaties	9
	Referenties	10
Bijlage 1	Hoofdcompetenties en subcompetenties	11
Bijlage 2	Mogelijke leersituaties	17

Samenvatting

Geef samenwerking 'de ruimte'

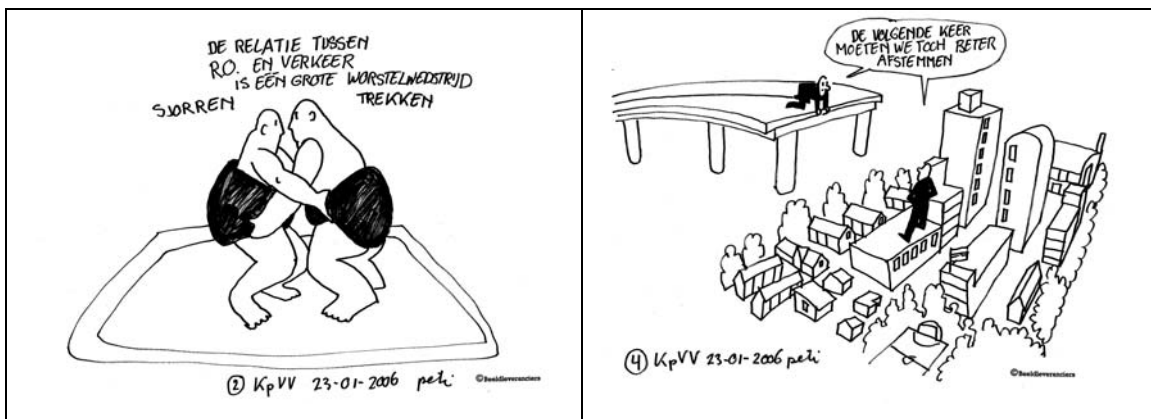
Een goede afstemming tussen ruimtelijke ordening en verkeer en vervoer draagt bij aan een betere bereikbaarheid en een veilige en prettige leefomgeving. Voor een goede afstemming is het noodzakelijk dat ruimtelijke ordenaars en verkeerskundigen goed samenwerken. Hiervoor zijn vakmensen nodig die kennis van zaken hebben van beide disciplines en die elkaar verstaan en begrijpen. Signalen uit de markt wijzen op een grote behoefte aan deze vakmensen. Het Programma Ruimte & Mobiliteit richt zich dan ook mede op onderwijsinstellingen op het gebied van ruimtelijke ordening en verkeer en vervoer. Centrale vraag hierbij is: 'Hoe kunnen we ervoor zorgen dat in de huidige opleidingen en trainingen, kennis competenties en vaardigheden worden geleerd die nodig zijn voor een integrale aanpak op het gebied van ruimte en mobiliteit'.

Deze bijdrage gaat nader in op de werkzaamheden die binnen het Programma Ruimte & Mobiliteit worden verricht om:

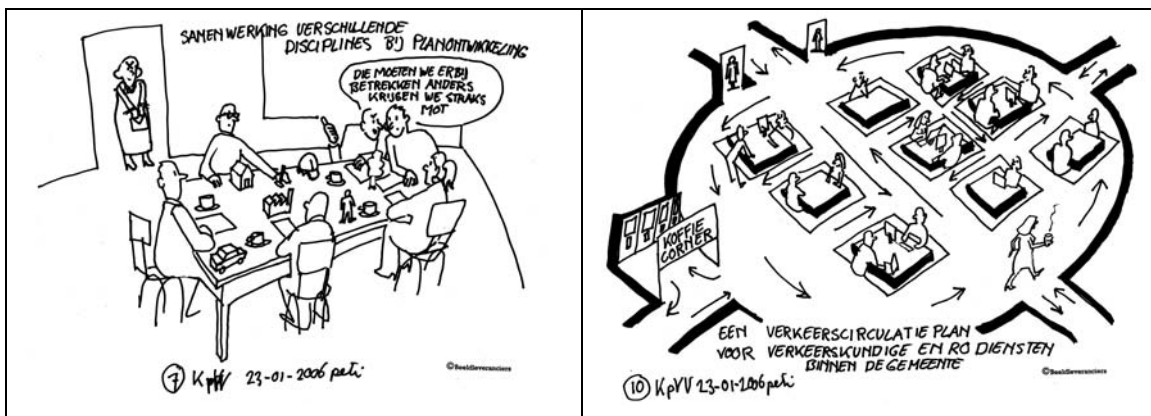
- de gewenste competenties en vaardigheden te achterhalen;
- mogelijke leersituaties om deze competenties en vaardigheden te kunnen realiseren te ontwikkelen;
- de ontwikkelde leersituaties in het onderwijs te implementeren.

1. Achtergrond

De inrichting van Nederland verandert de komende decennia ingrijpend. Tegelijk blijft de mobiliteit sterk toenemen. De vraag hoe we bestemmingen bereikbaar kunnen houden, is daarom actueler dan ooit. Zeker is dat er grote winst valt te behalen door ruimtelijke ordening enerzijds en verkeer en vervoer anderzijds optimaal op elkaar af te stemmen. Waar de samenhang tussen ruimte en mobiliteit onvoldoende vorm heeft gekregen, zijn de gevolgen merkbaar.

De knelpunten zijn bijvoorbeeld slecht bereikbare bedrijfslocaties, parkeeroverlast en versnippering van de openbare ruimte. Een goede afstemming tussen ruimte en mobiliteit kan bijdragen aan een beter bereikbare, veilige en prettige omgeving. Hiervoor is het noodzakelijk dat ruimtelijke ordenaars en verkeerskundigen al in een vroegtijdig stadium hun inzichten en ideeën afstemmen.

2. Het Programma Ruimte & Mobiliteit

Het Programma Ruimte & Mobiliteit is opgezet om deze afstemming te bevorderen, met als doel de decentrale overheden te ondersteunen bij het effectief vormgeven en uitvoeren van een samenhangend beleid voor ruimtelijke ontwikkelingen en mobiliteit. Het Programma Ruimte & Mobiliteit is een programma van het Kennisplatform Verkeer en Vervoer (KpVV), in samenwerking met Nirov, CROW en Vereniging Stadswerk Nederland.

Voor het vormgeven en uitvoeren van een samenhangend beleid op het snijvlak van de werkgebieden ruimte en mobiliteit zijn vakmensen nodig uit de disciplines ruimtelijke ordening en verkeer en vervoer die van beide disciplines verstand hebben en die elkaars taal verstaan en begrijpen. Signalen uit de markt wijzen op een grote behoefte aan deze vakmensen. Het Programma Ruimte & Mobiliteit richt zich dan ook mede op onderwijsinstellingen op het gebied van ruimtelijke ordening en verkeer en vervoer.

Er zijn binnen het Programma Ruimte & Mobiliteit meerdere sporen. Deze bijdrage beschrijft de ontwikkeling van het onderwijsspoor; hoe kan in het onderwijs een betere synergie tussen ruimte en mobiliteit worden behaald? Hiertoe ontwikkelt het Programma Ruimte & Mobiliteit concrete acties voor onderwijsinstellingen om het integraal werken van verkeerskundigen, planologen, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten te versterken via scholing en onderwijs. Deze acties komen voort uit onderzoeksresultaten naar de competenties van andere verkeerskundigen, ruimtelijk ontwerpers en planologen.

3. Het onderzoek

De centrale vraag van het onderzoek voor het versterken van de synergie tussen en ruimte mobiliteit via het onderwijs is:

‘Hoe kunnen we ervoor zorgen dat in de huidige opleidingen en trainingen (WO en HBO, regulier en postacademisch), kennis, competenties¹ en vaardigheden worden geleerd die nodig zijn voor een integrale aanpak op het gebied van ruimte en mobiliteit?’

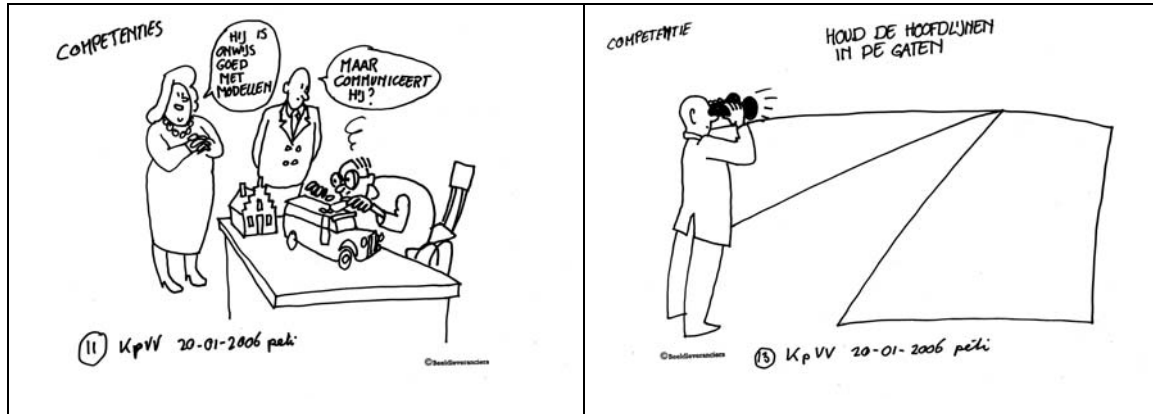
Om antwoord te kunnen geven op bovenstaande centrale vraag is er een stappenplan opgesteld, bestaand uit drie acties:

1. Workshops met het onderwijs en deskundigen uit de praktijk met behulp van de Critical incidents methode. Deze stap is afgerond. De uitkomsten uit stap 1 staan hieronder beschreven.
2. Ontwikkelen van concrete leersituaties voor het aanleren van een integrale aanpak op het gebied van ruimte en mobiliteit, in samenwerking met een aantal onderwijsinstellingen en mensen uit het werkveld.
3. Aanbieden van de ontwikkelde leersituaties aan onderwijsinstellingen en het werkveld. Tevens verkrijgen van commitment bij onderwijsinstellingen om deze leersituaties te implementeren in hun lesprogramma's.

3.1 Stap 1. Workshops met onderwijs en deskundigen uit de praktijk

Het Programma Ruimte & Mobiliteit heeft vier workshops georganiseerd met verkeerskundigen, ruimtelijke ordenaars, planologen, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten. Deze workshops hadden als doel om in beeld te brengen welke vaardigheden professionals moeten beheersen om een goede afstemming tussen ruimtelijke ordening en verkeer en vervoer te kunnen realiseren en hoe deze competenties geleerd kunnen worden. De hoofdcompetenties die uit de workshops zijn gekomen, zijn in de tabel in bijlage 1 weergegeven.

¹ Competenties zijn vaardigheden in een bepaalde context.

Vanuit deze competenties zijn mogelijke leersituaties geformuleerd (zie bijlage 2). Deze leersituaties bevinden zich zowel op het dagelijkse werk als in een lessituatie (in de klas of thuis door middel van opdrachten). De leersituaties moeten lijken op de werksituatie en passen bij de leerdoelen/competenties.

In het kort -zie voor de volledigheid de tabel in bijlage 1- komen de competenties op het volgende neer:

Uit de analyse van resultaten van de verschillende workshops kan een ideaalbeeld worden geschetst van de ideale, integrale specialist op het gebied van ruimte en mobiliteit. Het is een breed denkende, open minded persoon, die zorgt voor afstemming van belangen door een goede communicatie en samenwerking, zodanig dat draagvlak wordt gecreëerd. Hij/zij kijkt daarbij over de grenzen van het eigen vakgebied heen, denkt in kansen en heeft gevoel voor het proces van agenda- en besluitvorming.

Ook blijkt dat het niet noodzakelijk is om de gevonden competenties verder uit te splitsen naar discipline of overheidsniveau. Dit levert waarschijnlijk geen toegevoegde waarde op. Het gros van de competenties is namelijk van belang voor alle overheidsniveaus en voor professionals uit alle betrokken disciplines.

3.2 Stap 2. Via werkatelier samen met opleidingen en het werkveld ontwikkelen van leersituaties

In deze (nog uit te voeren) stap wordt een werkatelier georganiseerd. Hiervoor worden vertegenwoordigers van opleidingen en vakinhoudelijke experts uitgenodigd. Doel van dit werkatelier is het ontwikkelen van concrete leersituaties voor het aanleren van een integrale aanpak op het gebied van ruimte en mobiliteit.

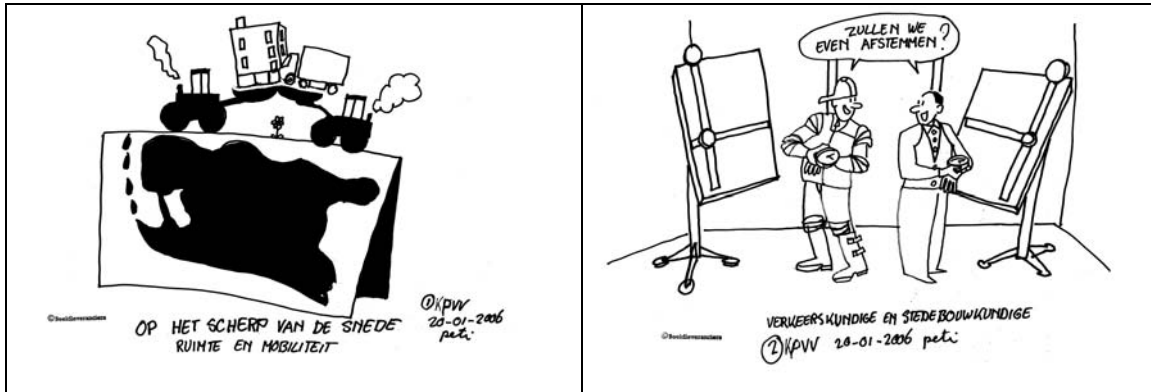
Een werkatelier is een geschikte interactieve werkvorm om met een beperkte groep mensen een leeractiviteit te ontwerpen. Het werkatelier begint, na een korte presentatie van de stand van zaken, met het kiezen van de competenties waarvoor de aanwezige opleidingsinstituten en het werkveld een leeractiviteit willen ontwerpen. De competenties die zijn voortgekomen uit stap 1 vormen hiervoor de basis. Vervolgens ontwerpt elke groep een aantal leeractiviteiten die aan elkaar worden gepresenteerd. Uiteindelijk wordt een aantal uitgekozen leersituaties verder ontworpen en zo concreet mogelijk gemaakt.

Het eindproduct van het werkatelier bestaat ten eerste uit een aantal uitgewerkte leersituaties en vervolgafspraken over verdere completering hiervan. Ten tweede bestaat het eindproduct uit een aantal plannen van aanpak voor de ontwikkeling van een aantal andere leersituaties.

3.3 Stap 3. Formuleren en presenteren van concrete leersituaties

Na het ontwerpen van de leersituaties volgt het verder enthousiasmeren en in beweging krijgen van de onderwijsinstellingen. De onderwijsinstellingen zullen via verschillende kanalen worden geprikkeld om actie te gaan ondernemen om binnen het lesprogramma de leeractiviteiten, die gericht zijn op het ontwikkelen van de competenties die nodig zijn om integraal te kunnen werken, te gaan integreren.

Mobiliteit en ruimte komen door deze stappen in het onderwijs weer een stukje nader tot elkaar, en dat is wederom een goede stap in de richting van een betere synergie en afstemming van de vakgebieden Ruimte en Mobiliteit in Nederland.

Referenties

- DTV Consultants, Inventarisatie competenties en opleidingen Ruimte & Mobiliteit, Breda, februari 2006.
- Van de workshops zijn verslagen gemaakt. Deze zijn bij het Programma Ruimte & Mobiliteit op te vragen.
- De cartoons die in deze bijdrage zijn gebruikt, zijn gemaakt door Peti Buchel van Beeldleveranciers Amsterdam.

BIJLAGE 1 HOOFDCOMPETENTIES EN SUBCOMPETENTIES

	Hoofdcapaciteiten	Subcapaciteiten
1.	<ul style="list-style-type: none"> • Strategisch nadenken over het inrichten van het werkproces binnen de context van alle disciplines (wie, wat, waar en wanneer nodig?) • Gevoel hebben voor het proces van agenda- en besluitvorming zodanig dat een gezamenlijk gedragen integraal eindproduct ontstaat (alle belangen meenemen). • Alle in- en externe partijen en belanghebbenden vroegtijdig inventariseren en betrekken zodanig dat problemen worden voorkomen en kansen worden benut. 	<ul style="list-style-type: none"> • De medewerker / student is in staat om het planvormingsproces te overzien zodanig dat hij/zij zijn/haar eigen positie en rol kan bepalen ten aanzien van andere disciplines, beleidsvelden en verwachte producten (afhankelijk van het schaalniveau; structuur-, locatie- of inrichtingsniveau). • De medewerker / student is in staat om de juiste methodiek (bijvoorbeeld lagenbenadering, SWOT analyse) in te zetten per schaalniveau zodanig dat het eindproduct gezamenlijk wordt gedragen. • De medewerker / student is in staat om samen te werken met andere disciplines zodanig dat er een gezamenlijk eindresultaat ontstaat. • De medewerker / student is in staat om vervoerswaardebepaling te verbinden met andere waardecreaties (bijvoorbeeld grond/vastgoed) zodanig dat hij/zij een integraal oordeel over een plan kan geven. • De medewerker / student is in staat om vroegtijdig (al bij de planontwikkeling) alle (potentieel) betrokken partijen in beeld te brengen zodanig dat er een breed gedragen probleemdefinitie opgesteld kan worden en onvermoede kansen kunnen worden benut (in de context van de startfase van een project, het proces van planontwikkeling en het programma van eisen). • De medewerker / student is in staat om de betrokken partijen op het goede moment een rol te geven in het ontwerpproces zodanig dat er een integraal ontwerp ontstaat waarin de details vorm krijgen waardoor de vervoerskundige aspecten, de ruimtelijke aspecten en de stedenbouwkundige aspecten goed op elkaar worden afgestemd en aansluiten op de wensen van de eindgebruiker (in de context van de ontwerpfase)

	Hoofdcompetenties	Subcompetenties
2.	<ul style="list-style-type: none"> • Actief samenwerken met de verschillende vakgebieden (zoals Verkeer, planologie, stedenbouw, economie, etc.) zodanig dat de professional zijn eigen belang realiseert en verbindt met andermans belangen/een win-win situatie ontstaat • Afstemming & Communicatie zodanig dat een inhoudelijk goed integraal plan ontstaat en bij alle partijen draagvlak wordt gecreëerd. 	<ul style="list-style-type: none"> • De medewerker / student is in staat om te luisteren zodanig dat hij/zij hoort wat andermans belangen zijn. • De medewerker / student is in staat om te beargumenteren (in woord en beeld) zodanig dat hij/zij zijn/haar eigen belangen kan realiseren en eigen belangen kan verbinden met andermans belangen (bijvoorbeeld het oog hebben voor lokale belangen wanneer er op regionaal niveau gewerkt wordt). • De medewerker / student is in staat om te onderhandelen (bijvoorbeeld om toegevoegde waardecreatie te bereiken) zodanig dat hij/zij eigen belangen kan realiseren en eigen belangen kan verbinden met andermans belangen. • De medewerker / student is in staat om zich flexibel op te stellen zodanig dat hij/zij zaken kan optimaliseren (verkrijgen van draagvlak en een inhoudelijke win-win situatie) • De medewerker / student is in staat om tijdens het planproces infrastructurele plannen te integreren met ruimtelijke ontwikkelingen zodanig dat er een win-win situatie ontstaat. • De medewerker / student is in staat om vroegtijdig partijen samen te brengen (een project te leiden) zodanig dat hij/zij op tijd hoort wat andermans belangen zijn. • De medewerker / student is in staat om in het gehele proces alle belangen van in- en externe partijen optimaal op elkaar af te stemmen, zodanig dat een inhoudelijk goed, integraal plan ontstaat dat uiteindelijk door alle partijen zoveel mogelijk wordt gedragen.

		<p>De medewerker / student is in staat om te communiceren² met verschillende doelgroepen zodanig dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • De meerderheid van de betrokkenen kan instemmen met het resultaat. • Communicatie wordt afgestemd op de doelgroep. • Draagvlak wordt verkregen. • Gebruik gemaakt wordt van alle kennis en ervaring van de betrokkenen • Deelnemers zich serieus genomen voelen • Afspraken worden nagekomen. • Doelen (inclusief een planning) inzichtelijk worden gemaakt. • Beperkingen en kaders worden aangegeven. • Rekening wordt gehouden met de politieke en bestuurlijke verhoudingen • De communicatie eenduidig en duidelijk is. • Dat de communicatie eerlijk is. • Afspraken en intenties schriftelijk kunnen worden vastgelegd.
3.	<ul style="list-style-type: none"> • Visualiseren / verbeelden op diverse manieren om te overtuigen / medestanders te vinden 	<ul style="list-style-type: none"> • De medewerker / student is in staat om zijn eigen visie en ideeën te vertalen in beelden (bijvoorbeeld een tekening, maquette, digitale presentatie) en deze efficiënt en effectief in te zetten zodanig dat andere partijen (overheid, deskundigen, omwonenden, potentiële investeerders) geënthousiasmeerd worden, overtuigd worden (van de meerwaarde voor henzelf; win-win situatie / “what’s in it for me”) en geactiveerd worden tot meedoen, meedenken meebetalen en meeverdienen. (deze subcompetenties is te zien in de context van projecten of visievorming op het grensvlak van ruimte en mobiliteit)
4.	<ul style="list-style-type: none"> • ‘Out of the box’ – denken zodanig dat nieuwe ideeën ontstaan, een kans krijgen en een bepaald plan een meerwaarde krijgt. 	<ul style="list-style-type: none"> • De medewerker / student is in staat lef te tonen zodanig dat hij/zij nieuwe oplossingen en ideeën een kans geeft. • De medewerker / student is in staat om kritisch met ‘het andere domein’ / met

² Communiceren in de betekenis van luisteren, samenvatten, doorvragen en omgaan met weerstand

	<ul style="list-style-type: none"> • Iteratief ontwerpen (creatief & flexibel) 	<p>andere disciplines mee te denken zodanig dat hij/zij kan ‘meepraten’ over alle vakgebieden heen (open-minded zijn).</p> <ul style="list-style-type: none"> • De medewerker / student is in staat om buiten de vaste patronen te denken (open-minded zijn) zodanig dat hij/zij nieuwe ideeën en oplossingen ontwikkelt • De medewerker / student is in staat vooruit te kijken (trends zien en interpreteren) zodanig dat hij/zij een duurzaam ontwerp kan maken. • De medewerker / student is in staat om de waarden van verschillende andere, gerelateerde disciplines te zien zodanig dat er voor alle partijen bij een bepaald plan een meerwaarde ontstaat (optimaliseren). • De medewerker / student is in staat om te denken in kansen zodanig dat hij/zij zich niet meteen laat beperken door de (on)haalbaarheid van een project. <p>De medewerker / student is in staat om zichzelf creatief en flexibel op te stellen in het ontwerpproces zodanig dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hij/zij steeds terug kan gaan naar de programmafase om, daar waar nodig, het ontwerp te veranderen. • hij/ zij slim om kan gaan met bezwaren. • hij/ zij draagvlak kan creëren. • hij/ zij in oplossingen kan denken. • hij/ zij in het ontwerpproces het ontwerp kan bijsturen. • hij/ zij in kan spelen op veranderende omstandigheden • hij/ zij open staat voor andere denk- en werkwijzen. <p>De medewerker / student is in staat om zich vasthoudend op te stellen met de blik naar buiten (open staan voor suggesties) zodanig dat het plankader blijft bestaan.</p>
--	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Een integraal, eenvoudig ontwerp kunnen maken / over de eigen schutting heen kijken (1+1=3) 	<p>De medewerker / student is in staat om een integraal ontwerp te maken zodanig dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • het ontwerp door bewoners en belanghebbenden (zoals ondernemers fietsersbond, gehandicaptenraad, ANWB, VAC, hulpdiensten, vervoerders en woningcorporaties) gedragen wordt. • gemeentelijke disciplines zoals stedenbouw, verkeer, landschap, communicatie, grondzaken, beheer en economische zaken akkoord zijn. • het breed gedragen wordt door politiek en bestuur. • het ontwerp financieel haalbaar is. • het ontwerp kwalitatief hoogwaardig is. Denk daarbij aan verkeer (veiligheid en doorstroming), landschap (passend in omgeving) en stedenbouw (leefbaar/ gebruiksvriendelijk en verblijfsvriendelijk) • het ontwerp beheersbaar en duurzaam is. • het materiaal voor hergebruik geschikt is. • er ook gedacht is in de richting van de private partijen (projectontwikkelaars, eigenaren, eindgebruikers). Denk daarbij ook aan samen een ontwerp maken of design en construct opdrachten. • hij/zij vroegtijdig rekening houdt met zaken die net buiten de plangrens vallen.
5.	<ul style="list-style-type: none"> • Relativeringsvermogen zodat politiek-, bestuurlijke consensus ontstaat en besluitvorming kan plaatsvinden 	<ul style="list-style-type: none"> • De medewerker / student is in staat om de eigen beleidslijn / deskundigheid los te laten en open te staan voor ideeën van anderen zodanig dat er een politiek – bestuurlijke consensus ontstaat en besluitvorming kan plaatsvinden
6.	<ul style="list-style-type: none"> • Een pro-actieve houding aannemen in het gehele planproces (ook al in de ontwikkelingsfase) zodanig dat te verwachten problemen / kansen / oplossingen vanuit de eigen discipline tijdig kenbaar worden gemaakt bij andere disciplines. 	<ul style="list-style-type: none"> • De medewerker / student is in staat om in te schatten hoe het project gaat verlopen zodanig dat problemen die vanuit de eigen deskundigheid en bij andere disciplines kunnen worden verwacht tijdig onder de aandacht worden gebracht (subcompetentie in de context van het gehele planproces). • De medewerker / student is in staat om resultaatgericht op te treden wanneer hij/zij een probleem of kans signaleert die zich op het grensvlak van

		verkeerskundig- en ruimtelijk ontwerp voordoet zodanig dat vanuit de eigen deskundigheid actief wordt bijgedragen aan oplossingen, ook daar waar het projecten betreft die vanuit andere disciplines worden aangestuurd (subcompetentie in de context van het gehele planproces).
--	--	---

BIJLAGE 2 MOGELIJKE LEERSITUATIES

Leersituaties
Projectsecretaris bij.....
Stages bij integrale projecten/ processen Bij andere sectoren (snuffelstage)
Krachtveldanalyse (=actor analyse) op basis van concrete casus Belangen (tegenstrijdig) (win-win) exploiteren
Oefenen in schrijven projectvoorstel (Organisatie, communicatie, organiseren, kennisinbreng....) Procesontwerp
Rollenspel Met acteurs (voor competenties)
“Plan” maken vanuit andere discipline begroting, raadsvoorstel scenario's creativiteit oefenen
Integraal ontwerpatelier (casus) maken integraal plan of ontwerp (liefst multidisciplinair) (beperkte randvoorwaarden) halverwege veranderen
Oefenen met verschillende presentatietechnieken, vertalingen boodschap aan verschillende doelgroepen (zelf deskundigen uitnodigen)
Cursus presentatietechnieken (theorie & praktijk & feedback)
Excursies, college best practices
Bijwonen raads,- commissievergaderingen, inspraakavonden
Interviews met gebruikers, bestuurders
Oor-sessie